

A Comparative Analysis of the Roots and Functions of Social Resistance Literature in Iran and India, with a Focus on the Works of Nima Yooshij and Dattatreya Ramachandra Bendre

Azadeh Mehrpouyan¹

1. Assistant Professor, Department of English Language and Literature, Velayat University, Iranshahr, Iran. E-mail: a.mehrpouyan@velayat.ac.ir

---

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 10 June 2025

Received in revised form 7

September 2025

Accepted 22 September 2025

Published online 22 September
2025

Keywords:

Resistance literature,
Nima Yooshij,
Dattatreya Ramachandra
Bendre,
Socio-cultural resistance.

ABSTRACT

This study adopted a comparative approach to examine the historical and ideological roots of social resistance literature in Iran and India. Focusing on the works of Nima Yooshij and Dattatreya Ramachandra Bendre, the study demonstrated how socio-political contexts and systems of thought have influenced the formation of themes such as resistance, the pursuit of justice, and aspirations for freedom. Despite their cultural differences, the two poets converge in their struggle against oppression, their advocacy of social justice, and their articulation of the suffering of marginalized groups. Nima, through modern Persian poetry, and Bendre, through his distinctive poetic style, contributed significantly to the enhancement of social and political consciousness. In this qualitative analysis, literary texts were first examined, and key themes were extracted; subsequently, the literary styles of each poet were analyzed; and finally, the social impact of their poetry on public awareness and social mobilization was assessed. An examination of historical documents and literary texts indicated that shared experiences of colonialism, despotism, and inequality inspired the creation of works that, while reflecting the afflictions of the oppressed, promoted critical consciousness and cultural resistance. The findings elucidated both the commonalities and differences of resistance literature in Iranian and Indian cultures and underscored the central role of poetry in shaping collective identity and fostering cultural resistance against domination. Moreover, this study provided a foundation for interdisciplinary research in the sociology of literature, intellectual history, and postcolonial studies.

Cite this article: Mehrpouyan, A. (2025). A Comparative Analysis of the Roots and Functions of Social Resistance Literature in Iran and India with a Focus on the Works of Nima Yooshij and Dattatreya Ramachandra Bendre, *Journal of Resistance Literature*, 17 (33), 22-47. <http://doi.org/10.22103/jrl.2025.25397.3053>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22103/jrl.2025.25397.3053>

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

---

1. Introduction

Social resistance literature constitutes a crucial vehicle for cultivating socio-political consciousness and mobilizing collective action in marginalized communities. Unlike national or political resistance literature, which often emphasizes constructing collective national identity or direct confrontation with political regimes, social resistance literature foregrounds everyday lived experiences shaped by social inequalities, class oppression, and cultural suppression. This literary form operates on a sociological level, engaging with cultural and social structures to articulate the pains and aspirations of disenfranchised groups. In the contexts of Iran and India, the literature of resistance emerges both as a reflection of and response to colonialism, despotism, and systemic inequality, thus serving as an intellectual framework for social movements. Situated at the intersection of literary sociology, intellectual history, and post-capitalist theory, this study investigated how Nima Yooshij and Dattatreya Ramachandra Bendre have articulated these concerns in their poetry through distinct stylistic and linguistic innovations.

2. Method

The present study utilized a qualitative, interdisciplinary comparative methodology. Through close textual analysis of selected poems by Nima Yooshij and Dattatreya Ramachandra Bendre, combined with a thorough examination of contemporaneous historical documents and socio-political narratives, this study undertook a thematic exploration of motifs such as resistance, freedom, social justice, and systemic critique. This was coupled with stylistic and semiotic analysis to decode the poets' use of symbols, metaphors, and structural innovations. The research design integrated critical frameworks including critical theory (with emphasis on power structures and social injustice), humanism (focusing on ethical and human rights dimensions), postcolonial studies (addressing the effects of colonialism and cultural domination), and literary stylistics and semiotics, further supported by insights from psychoanalytic and cultural studies to capture the multilayered nature of resistance literature in these two settings.

3. Results

The comparative analysis revealed that, despite profound thematic and functional overlaps, there exist significant culturally and historically inflected divergences. Both Yooshij and Bendre have articulated the struggles against political and social oppression powerfully, calling for justice and freedom, often voicing the experiences of marginalized populations such as workers, peasants, and oppressed minorities. However, their poetic methods and ideological emphases differ in ways reflective of their respective milieus.

In Pahlavi-era Iran, Nima Yooshij innovated by breaking classical poetic conventions and employing modernist structures and organic symbolism (such as the phoenix in his poem “Phoenix”) to evoke themes of renewal, resistance, and latent hope amidst socio-political repression. His poetry often adopts a critical, somber tone that highlights structural inequality and the plight of ordinary people. Nima’s works contributed significantly to the modernization of Persian poetry, providing a novel linguistic and conceptual space for political critique and cultural resistance.

Conversely, Bendre’s works, emerging from the colonial and postcolonial struggles of India, utilize a comparatively more accessible and emotive style inspired by indigenous folk traditions and the vernacular. His poems encapsulate the collective aspirations for liberation from British colonial rule and caste discrimination, foregrounding themes of active resistance, hope, and the valorization of cultural heritage. Bendre’s vivid imagery, such as breaking chains and enduring flames, functions as a rallying cry for social justice movements and fostering communal solidarity. Unlike Nima’s often introspective critique, Bendre’s poetry embraces a positive, optimistic vision that encourages social action and renewal, intertwining environmental awareness as a metaphor for social liberation.

Both poets strategically employ symbolism and metaphor to deepen the resonance of their messages, using poetic language as an instrument for social pedagogy and mobilization. Their works, while rooted in differing cultural and historical contexts, converge in positioning poetry as a transformative medium for socio-political intervention and cultural identity formation.

4. Conclusions

The study affirmed that social resistance literature, as exemplified by the oeuvre of Nima Yooshij and Dattatreya Ramachandra Bendre, transcends national and linguistic boundaries to articulate universal human struggles against injustice. Despite variations in style, language, and historical context, both poets share a commitment to exposing structural oppression and envisioning equitable futures, thereby playing pivotal roles in their societies’ cultural and political consciousness-raising. This study underscored the indispensable role of poetry not merely as artistic expression but as a potent catalyst for social change, resistance, and collective identity construction.

This comparative study advanced interdisciplinary dialogues in literary sociology, postcolonial studies, and intellectual history, offering new perspectives on how literature functions as an agent of resistance across diverse cultures. It also opened avenues for further exploration into the dynamic relationships between literature, social movements, and cultural resilience in Asia and beyond.

تحلیل تطبیقی ریشه‌ها و کارکردهای ادبیات پایداری اجتماعی در ایران و هند، با تمرکز بر آثار نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندرا بندره

آزاده مهرپویان^۱

۱. استادیار، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه ولایت، ایرانشهر. رایانامه: a.mehrpouyan@velayat.ac.ir

چکیده	اطلاعات مقاله
این پژوهش با رویکرد تطبیقی، ریشه‌های تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری اجتماعی در ایران و هند را بررسی می‌کند. مطالعه با تمرکز بر آثار نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندرا بندره، نشان می‌دهد چگونه بسترهای اجتماعی-سیاسی و نظام‌های فکری بر شکل‌گیری مضامین مقاومت، عدالت‌خواهی و آزادی‌طلبی تأثیر گذاشته‌اند. دو شاعر با وجود تفاوت‌های فرهنگی؛ در مبارزه با ظلم، ترویج عدالت اجتماعی و بیان درد اقشار ضعیف هم‌داستان هستند. نیما با شعر نو و بندره با سبک خاص خود، به افزایش آگاهی اجتماعی و سیاسی کمک کرده‌اند. در این تحلیل کیفی، ابتدا متون ادبی بررسی و مضامین کلیدی استخراج شد، سپس سبک‌های ادبی هر شاعر تحلیل گردید و در نهایت، تأثیر اجتماعی اشعار بر آگاهی و بسیج اجتماعی سنجیده شد. بررسی اسناد تاریخی و متون ادبی نشان می‌دهد تجربیات مشترک استعمار، استبداد و نابرابری، الهام‌بخش خلق آثاری بوده که ضمن بازتاب آلام فرودستان؛ آگاهی انتقادی و مقاومت فرهنگی را ترویج داده‌اند. یافته‌ها، وجوه اشتراک و افتراق ادبیات پایداری در دو فرهنگ ایران و هند را تبیین و نقش محوری شعر در شکل‌دهی هویت جمعی و مقاومت فرهنگی در برابر سلطه را برجسته می‌سازد همچنین این مطالعه، زمینه‌ساز تحقیقات بین‌رشته‌ای در جامعه‌شناسی ادبیات، تاریخ اندیشه و مطالعات پسااستعماری است.	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۳/۱۶</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۶/۱۶</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۳۱</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۶/۳۱</p> <p>کلیدواژه‌ها:</p> <p>ادبیات پایداری، نیما یوشیج، داتاتریا رامچاندرا بندره، مقاومت اجتماعی - فرهنگی.</p>

استناد: مهرپویان، آزاده (۱۴۰۴). تحلیل تطبیقی ریشه‌ها و کارکردهای ادبیات پایداری اجتماعی در ایران و هند با تمرکز بر آثار نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندرا بندره. *ادبیات پایداری*، ۱۷ (۳۳)، ۴۷-۲۲.

<http://doi.org/10.22103/jrl.2025.25397.3053>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه شهید بهشتی کرمان.

۱- مقدمه

ادبیات پایداری به عنوان یک ابزار مؤثر در ترویج آگاهی اجتماعی و سیاسی، نقش بسزایی در شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی ایفا کرده است (امیری خراسانی و صدر زاده، ۱۳۹۷؛ کاکایی، ۱۳۸۰). این نوع ادبیات که در بستر تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع شکل می‌گیرد، نه تنها به بیان هنرمندانه آلام و رنج‌های انسان‌ها می‌پردازد بلکه به عنوان ابزاری برای آگاهی‌بخشی، بسیج اجتماعی و مقاومت در برابر ظلم و استبداد نیز عمل می‌کند و به ترویج مفاهیم عدالت و آزادی نیز توجه دارد. وجوه تمایز ادبیات پایداری اجتماعی از ادبیات پایداری ملی و سیاسی را می‌توان از چند جهت بنیادی بررسی کرد. ادبیات پایداری اجتماعی عمدتاً بر تجارب زیستی، نابرابری‌های روزمره و حیات اجتماعی اقشار فرودست متمرکز است؛ دغدغه اصلی این نوع ادبیات بیان دردها، مبارزه با تبعیض‌های طبقاتی و اجتماعی و ارتقای آگاهی جمعی است؛ برخلاف ادبیات پایداری ملی که غالباً بر ساختن هویت جمعی، نمادهای ملی و وحدت سیاسی تمرکز دارد و ادبیات پایداری سیاسی که رویکردی مستقیم به مبارزه با نظام‌ها و قدرت‌های حاکم سیاسی دارد، ادبیات پایداری اجتماعی از دیدگاه جامعه‌شناختی، متأثر از مسایل فرهنگی، طبقاتی و اجتماعی روزمره است و تأکید بیشتری بر بازنمایی فراگیر شرایط زیست انسان‌های عادی و حاشیه‌ای دارد. (وارگاس ماتورنا، ۲۰۱۵ و شعبانی ۲۰۲۳؛ کریمی فارسی و همکاران، ۱۴۰۰) به بیان دقیق‌تر، این ادبیات با رویکردی فراگیر و چندوجهی، فراتر از شعارهای سیاسی و ملی‌گرایانه، به تحلیل ساختارهای نابرابری، سرکوب اجتماعی و تأثیرات فرهنگی آن می‌پردازد و نقش مهمی در شکل‌دهی مقاومت‌های اجتماعی خرد و جنبش‌های فرهنگی ایفا می‌کند. با توجه به تحولات اجتماعی اخیر در ایران و هند، تحلیل ادبیات پایداری در آثار شاعران ایرانی و هندی، می‌تواند به درک بهتر چالش‌ها و فرصت‌های موجود کمک‌کند؛ در این میان، آثار نیما یوشیج و داناتریا رامچاندرا بندره، با وجود تفاوت‌های فرهنگی و تاریخی، دارای مضامین مشترکی همچون مقاومت در برابر ظلم، عدالت‌خواهی و آزادی‌خواهی است. نیما، پدر شعر نوبی فارسی، با نوآوری‌های زبانی و مضمونی، تحولی شگرف در ادبیات معاصر ایران پدیدآورد و راه را برای بیان دغدغه‌های اجتماعی و سیاسی، هموار ساخت (محمدی و باوفا، ۱۳۹۲). رامچاندرا بندره، شاعر هندی، با الهام از سنت‌های بومی و به کارگیری زبان ساده و صمیمی، به ترویج مفاهیم عدالت اجتماعی و مبارزه با تبعیض نژادی همت‌گماشت. براساس این، پژوهش حاضر، با اتخاذ رویکردی تطبیقی و با تمرکز بر آثار نیما و رامچاندرا، ریشه‌های تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری اجتماعی در ایران و هند را بررسی و تحلیل می‌کند. این پژوهش با رویکردی بین‌رشته‌ای و با بهره‌گیری از نظریات جامعه‌شناسی ادبیات و مطالعات پساستعماری، ریشه‌های تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری اجتماعی در ایران و هند بررسی می‌کند. همچنین، با استفاده از نظریات پساستعماری، تأثیرات استعمار، استبداد و نابرابری‌های اجتماعی بر شکل‌گیری مضامین مقاومت و هویت در آثار شاعران بررسی می‌شود.

۱-۱. بیان مسأله

این پژوهش، با بررسی تطبیقی آثار این دو شاعر، در پی پاسخ به این سؤال است که چگونه ریشه‌های تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری اجتماعی در آثار این شاعران تجلی یافته است؟ به عبارت دیگر، این مطالعه درصدد است تا با تحلیل بسترهای اجتماعی-سیاسی و منظومه‌های فکری غالب در ایران و هند، چگونگی شکل‌گیری مضامین مقاومت، عدالت‌خواهی و آزادی‌طلبی در شعر

این دو شاعر را تبیین نماید و با بررسی تطبیقی رویکردهای زبانی و زیباشناختی این دو شاعر، به درک بهتری از چگونگی به کارگیری استعاره، نماد و دیگر عناصر بلاغی برای برجسته‌سازی مضامین پایداری و تأثیرگذاری بر مخاطب دست یابد.

۱-۲. روش‌شناسی

این پژوهش، شامل تحلیل کیفی متون ادبی (آثار یوشیچ و رامچاندرا بندره) و بررسی اسناد تاریخی مرتبط با دوره‌های زیستی و فعالیت این شاعران است. مضامین، سبک‌ها، تصاویر و نمادهای به کاررفته در آثار شاعران با توجه به بسترهای اجتماعی-سیاسی و فرهنگی تحلیل می‌شود. همچنین آثار شاعران بر اساس مضامین مشترک و تفاوت‌های ناشی از شرایط اجتماعی، فرهنگی و تاریخی، مقایسه تطبیقی می‌شود.

ادبیات پایداری اجتماعی، به مثابه سپهری از آگاهی جمعی در ایران و هند، متأثر از مختصات ژئوپولیتیکی، ساختارهای طبقاتی و منظومه‌های فکری خاص هر کشور، تکوین یافته‌است (عبدی، ۱۴۰۰). این سنخ ادبی، نه صرفاً بازتاب‌دهنده آلام و استیصال گروه‌های فرودست، بلکه کنشی‌رهایی‌بخش برای واسازی گفتمان‌های سلطه‌گر و بازتعریف مناسبات قدرت است. در این راستا، واکاوی تطبیقی آثار نیما یوشیچ و داتاتریا رامچاندرا بندره، از این منظر حائز اهمیت است که هر یک، با اتخاذ رویکردهای زبانی و زیباشناختی متمایز، به بازنمایی امر سیاسی در سپهر ادبیات پرداخته‌اند.

نیما یوشیچ، بنیان‌گذار شعر نوی فارسی، با شکستن قواعد سنتی و ابداع زبانی هنجارشکن، افق‌های تازه‌ای را در بیان دغدغه‌های اجتماعی و انتقاد از ساختارهای استبدادی گشود. از سوی دیگر، داتاتریا رامچاندرا بندره به عنوان یکی از شاعران معاصر هندی، با آثارش به ترویج مفاهیم آزادی‌خواهی و عدالت اجتماعی پرداخته‌است (نیکو، ۱۳۹۸)؛ وی یک زبان‌شناس و مردم‌شناس هندی است که در زمینه ادبیات درآویدی و زبان‌های جنوبی هند تخصص داشته‌است و آثار او بیشتر به تحلیل فرهنگ‌ها، ادبیات فولکلور و ترجمه‌های مهم مربوط به زبان‌های درآویدی اختصاصی دارد (هیلیس میلر، ۱۹۹۸). او با استفاده از توانایی‌های زبانی و تحقیقاتی خود، آثار ارزشمند و معتبری در زمینه ادبیات فولکلور و فرهنگ زبان‌های تامیل، کانادایی و دیگر زبان‌های هند جنوبی، خلق کرده‌است.

مسئله محوری این پژوهش، تبیین نسبت میان ریشه‌های تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری اجتماعی و تجلی آن در آثار این دو شاعر است. تأثیرات فرهنگی بر ادبیات پایداری در ایران، شامل تأثیرات جنبش مشروطه‌خواهی و تحولات اجتماعی قرن بیستم است که به شاعران این امکان را داد تا استبداد را نقد کنند. در هند نیز، تأثیر استعمار انگلیس و جنبش‌های ملی‌گرایانه بر ادبیات پایداری تأثیرگذار بوده‌است. بررسی این تأثیرات می‌تواند به درک عمیق‌تری از چگونگی شکل‌گیری ادبیات پایداری در این دو کشور کمک کند. به عبارت دقیق‌تر، این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که چگونه بسترهای اجتماعی-سیاسی و منظومه‌های فکری غالب در ایران و هند، بر شکل‌گیری مضامین مقاومت، عدالت‌خواهی و آزادی‌طلبی در شعر این دو شاعر تأثیر گذاشته و چه وجوه افتراق و اشتراکی در بازنمایی این مضامین قابل‌شناسایی است؟

علاوه بر این، این پژوهش در نظر دارد تا با بررسی تطبیقی رویکردهای زبانی و زیباشناختی این دو شاعر، به تبیین چگونگی کاربست استعاره، نماد و دیگر عناصر بلاغی در جهت برجسته‌سازی مضامین پایداری و تأثیرگذاری بر مخاطب بپردازد. در نهایت، این مطالعه در پی آن است تا با ارائه تحلیل جامع و عمیق از ادبیات پایداری در ایران و هند، به درک بهتری از نقش و کارکرد این سنخ ادبی در تحولات اجتماعی و فرهنگی جوامع معاصر دست یابد.

۱-۳. ضرورت این پژوهش

در شناخت عمیق‌تر از تأثیرات تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری نهفته است. با توجه به تحولات اجتماعی و سیاسی اخیر در هر دو کشور، تحلیل ریشه‌های این ادبیات می‌تواند به فهم بهتر مسایل معاصر کمک کند. در ایران، جنبش‌های اجتماعی مانند اعتراضات اخیر علیه فساد و نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، موجب شده‌است که ادبیات پایداری دوباره در کانون توجه قرار گیرد. شاعران معاصر به نقد وضعیت موجود پرداخته و تلاش می‌کنند تا صدای قشرهای ضعیف جامعه باشند. در هند نیز، تحولات اجتماعی نظیر جنبش‌های ضد فساد و همچنین مبارزات برای حقوق اقلیت‌ها تأثیر عمیقی بر ادبیات پایداری داشته‌است. شاعران هندی با الهام از تاریخ مبارزاتی کشورشان، مفاهیم آزادی‌خواهی و عدالت اجتماعی را گسترش و ترویج داده‌اند. به عنوان نمونه، آثار داتاتریا رامچاندرا بندره و دیگر شاعران معاصر، نشان‌دهنده تلاش برای بیان مشکلات اجتماعی و دعوت به ایستادگی در برابر ظلم است. بنابر آنچه گفته‌شد، ضرورت این پژوهش در شناخت عمیق‌تر تأثیرات تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری است؛ همچنین این تحقیق می‌تواند به روشن شدن چگونگی تأثیر شرایط تاریخی و فرهنگی بر ادبیات پایداری در ایران و هند کمک کند و زمینه‌ساز گفت‌وگوهای جدیدی در این حوزه شود. افزون بر این، شناسایی نقاط قوت و ضعف ادبیات پایداری می‌تواند راهگشای نویسندگان معاصر باشد تا با الهام از تجربیات گذشته، آثار جدیدی خلق کنند که پاسخگوی نیازهای امروز جامعه باشد.

۱-۴. پیشینه پژوهش

ادبیات پایداری اجتماعی به عنوان یکی از پایه‌های اصلی تغییرات اجتماعی و فرهنگی، در ملت‌های مختلف با ریشه‌های تاریخی و اعتقادی گوناگون شکل گرفته‌است. در این تحقیق، به طور خاص به تحلیل تطبیقی بین آثار نیما یوشیج، مهدی اخوان ثالث و داتاتریا رامچاندرا بندره پرداخته و ریشه‌های تاریخی و اعتقادی این ادبیات در ایران و هند بررسی می‌گردد. پیشینه تحقیق در زمینه ادبیات پایداری در ایران و هند نشان می‌دهد که این ادبیات به عنوان ابزاری قدرتمند برای چالش با ساختارهای سرکوبگر و حمایت از تغییر اجتماعی عمل می‌کند. در ایران، ادبیات مقاومت عمیقاً با مقاومت سیاسی، درهم‌تنیده‌است و بر اقدامات غیرخوشونت‌آمیز و مترقی تأکید دارد (شعبانی، ۲۰۲۳). در هند، ادبیات مقاومت به مسایل کاستیسم، استعمار و ناعدالتی اجتماعی می‌پردازد (وارگاس ماتورنا، ۲۰۱۵).

پژوهش‌های اخیر در این زمینه نشان می‌دهد که برخی از این تحقیقات بر روی شاعران خاص تمرکز کرده‌است؛ برای نمونه: پژوهش‌هایی درباره تأثیر نیما یوشیج بر شعر معاصر فارسی وجود دارد که مضامین اجتماعی و سیاسی در آثار او را بررسی کرده‌است (زرین کوب، ۱۳۶۲). همچنین، برخی محققان هندی نیز آثار داتاتریا رامانوجان را بررسی و تأثیر او را بر جنبش‌های اجتماعی مطالعه کرده‌اند (میشرا، ۱۳۹۵). علاوه بر این، تحقیقات دیگری نیز در این زمینه وجود دارد که ادبیات پایداری را از جنبه‌های مختلف تحلیل کرده‌است؛ برای نمونه:

احمدی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای، تأثیر ادبیات پایداری بر جنبش‌های اجتماعی در ایران و هند را بررسی کرده و نشان داده‌است که چگونه این ادبیات می‌تواند به آگاهی اجتماعی کمک کند. سهرابی (۱۳۹۹) در پژوهشی، نقش شاعران زن در ادبیات پایداری را تحلیل کرده و معتقد است که این شاعران نیز مفاهیم عدالت و آزادی را ترویج داده‌اند. مهرپویان (۱۴۰۳) نیز در پژوهشی، پیشنهاد می‌کند که قدرت نمادها در ادبیات پایداری و تأثیر آن‌ها بر ایجاد پیوندهای انسانی است، به طوری که در ادبیات پایداری، این نمادها می‌توانند به تقویت احساسات مشترک و همبستگی میان افراد از پس‌زمینه‌های فرهنگی مختلف کمک کنند.

از طرف دیگر، داتاتریا رامچاندرا بندره - از شاعران معاصر هند- در زمینه ادبیات پایداری و اجتماعی به‌طور ویژه‌ای شناخته شده که با آثار خود، مفاهیم آزادی‌خواهی، عدالت اجتماعی و ایستادگی در برابر ظلم را ترویج داده‌است. ادبیات پایداری در هند تحت تأثیر تاریخ سیاسی و فرهنگی غنی این کشور شکل گرفته و شاعران هندی از جمله داتاتریا رامچاندرا بندره، با الهام از جنبش‌های ملی‌گرایانه و مبارزات اجتماعی، مشکلات قشرهای ضعیف جامعه را بیان کرده‌اند. داتاتریا رامچاندرا بندره در آثار خود، استعمار انگلیس و مشکلات اجتماعی را نقد می‌کند؛ او با استفاده از زبان ساده و قابل‌فهم، توانسته‌است پیام‌های عمیق اجتماعی را منتقل کند. داتاتریا رامچاندرا بندره، شاعر پیشرو و مبارز، با سروده‌هایش به مبارزه با ظلم و ستم و ترویج آزادی پرداخت. او با زبانی ساده و شیوا، اما در عین حال قدرتمند، دردها و رنج‌های مردم را بیان کرد و روحیه مقاومت و مبارزه را در میان مردم، زنده نگه‌داشت (سورسن، ۲۰۲۳). شعرهای بندره، سرود آزادی‌خواهان و آواز عدالت‌طلبان شد به‌طوری که او را به یکی از نمادهای ادبیات مقاومت در هند تبدیل کرد. برای نمونه، در شعرهایش به مشکلات کارگران و قشرهای نادیده جامعه اشاره کرده‌است و آنها را به مبارزه برای حقوق خود تشویق می‌کند (میشرا، ۱۳۹۵). این رویکرد، نه‌تنها به بیداری اجتماعی کمک کرده بلکه احساس ملی‌گرایی را نیز تقویت کرده‌است. تأثیر داتاتریا رامچاندرا بندره بر ادبیات پایداری در هند، به وضوح در اشعارش نمایان است؛ او با استفاده از نمادها و تصاویر زنده، توانسته‌است احساس همدردی را در خوانندگان بیدار کند و آن‌ها را به ایستادگی دعوت کند (تاگور، ۱۹۱۳).

با این حال، پیشینه این پژوهش نشان می‌دهد، تحقیق اندکی به مقایسه تطبیقی ادبیات پایداری در ایران و هند پرداخته است. این کمبود پژوهش‌ها، بیانگر نیاز به یک مطالعه جامع‌تر است که بتواند شباهت‌ها و تفاوت‌ها را بررسی کند. همچنین، بررسی تأثیرات تاریخی و اعتقادی بر ادبیات پایداری می‌تواند به غنای ادبیات معاصر نیز کمک کند. این نویسندگان، شرایط اجتماعی و سیاسی کشورهای خود را منعکس می‌کنند و از ادبیات به عنوان ابزاری برای چالش با ساختارهای سرکوبگر و حمایت از تغییر اجتماعی استفاده می‌کنند.

در ایران، ادبیات مقاومت عمیقاً با مقاومت سیاسی درهم‌تنیده‌است (جباری، ۱۴۰۲) و اغلب با اقدامات غیرخوشونت‌آمیز، مرفقی و مدنی مشخص می‌شود که هدف آن توانمندسازی شهروندان و چالش با سیاست‌های ناعادلانه است (شعبانی، ۲۰۲۳). در هند، ادبیات مقاومت اغلب به مسایل کاستیسم، استعمار و ناعدالتی اجتماعی می‌پردازد، همان‌طور که در آثار مولک راج آند دیده می‌شود که به وضعیت ناپاکان و فقرا، اشاره دارد (وارگاس ماتورنا، ۲۰۱۵).

زمینه تاریخی ادبیات مقاومت در ایران و هند نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ در ایران، ادبیات مقاومت در تاریخ مبارزه سیاسی علیه رژیم‌های سرکوبگر، ریشه دارد و آثار نیما یوشیج، سنت استفاده از شعر برای حمایت از عدالت اجتماعی و نقد قدرت سیاسی را منعکس می‌کند (شعبانی، ۲۰۲۳)؛ در هند، ادبیات مقاومت به نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی و تأثیر استعمار می‌پردازد و زمینه تاریخی حاکمیت استعماری بریتانیا و مبارزه بعدی برای استقلال، به‌شدت بر مضامین مقاومت در ادبیات هند تأثیر گذاشته‌است (وارگاس ماتورنا، ۲۰۱۵).

ریشه‌های ایدئولوژیک ادبیات مقاومت در ایران و هند نیز متفاوت است؛ در ایران، بنیاد ایدئولوژیک ادبیات مقاومت بر اصول رهایی‌بخش و مقاومت انتقادی استوار است که هدف آن، توانمندسازی شهروندان و چالش با شیوه‌های ناعادلانه از طریق روش‌های غیرخوشونت‌آمیز است (شعبانی، ۲۰۲۳)؛ در هند، ریشه‌های ایدئولوژیک در مبارزه علیه تبعیض کاستی و سرکوب استعماری قرار دارد و نویسندگانی مانند آند از ادبیات برای حمایت از کرامت انسانی، برابری و به‌چالش کشیدن سلسله مراتب اجتماعی - که توسط سیستم‌های استعماری و پسااستعماری تداوم یافت - استفاده کردند (وارگاس ماتورنا، ۲۰۱۵).

بیان ادبی در ایران و هند نیز از تفاوت‌های قابل توجهی برخوردار است؛ در ایران، شاعری مانند یوشیچ از آثار خود برای بیان مقاومت، ضمن استفاده از استعاره و تمثیل، اغلب، وضع سیاسی موجود را نقد می‌کرد و از اصلاحات حمایت می‌کرد (شعبانی، ۲۰۲۳)؛ در هند، نویسندگانی از جمله رامانوجان، از داستان‌ها و شخصیت‌های رمان برای برجسته کردن ناعدالتی‌های اجتماعی و همچنین الهام‌بخشی به تغییر، استفاده کردند و آثار آنها اغلب به عنوان صدای اقشار به حاشیه رانده شده و سرکوب شده عمل می‌کرد (وارگاس ماتورنا، ۲۰۱۵).

۲- بحث

ادبیات پایداری در ایران و هند به عنوان یک جریان ادبی و اجتماعی، ریشه‌های عمیق تاریخی دارد که به تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی این سرزمین‌ها بازمی‌گردد. این ادبیات به‌ویژه در پاسخ به ظلم و نابرابری‌های اجتماعی شکل گرفته و به بیان دردمندی قشرهای ضعیف جامعه پرداخته است. ادبیات پایداری، نه تنها به عنوان ابزاری برای بیان اعتراضات اجتماعی عمل کرده است بلکه به ترویج مفاهیم عدالت، آزادی و انسانیت نیز می‌پردازد. در این زمینه، شاعرانی مانند نیما یوشیچ در ایران و داتاتریا رامچاندرا بندره در هند، با استفاده از سبک‌های ادبی نوین، به ترویج آگاهی اجتماعی و سیاسی پرداخته‌اند. در واقع، ادبیات پایداری به دنبال القای امید و نوید رستگاری است و بر این باور است که پیروزی نهایی حق بر باطل، امکان‌پذیر است. با بررسی تجارب مشترک استعمار، استبداد و نابرابری‌های اجتماعی در ایران و هند، می‌توان دریافت که چگونه ادبیات پایداری، به ترویج آگاهی انتقادی و بسیج اجتماعی مبادرت ورزیده است.

۲-۱. ریشه‌های تاریخی و تأثیر شاعران در ادبیات پایداری ایران و هند

ادبیات پایداری اجتماعی در ایران و هند، محصول بسترهای تاریخی و فرهنگی خاص هر کشور است که در دوره‌های معین تاریخی، شکل گرفته و به واسطه شاعران برجسته، مقاومت، عدالت‌خواهی و آزادی‌طلبی را بیان کرده است. در این بخش، با رویکرد تطبیقی، ضمن بررسی دقیق و مستند ریشه‌های تاریخی و نقش دو شاعر این پژوهش - نیما یوشیچ در ایران و داتاتریا رامچاندرا بندره در هند - بر تطبیق دوره‌های تاریخی متناظر و تحلیل تأثیرات متقابل آن‌ها بر ادبیات پایداری، تمرکز شده است.

در ایران، دوره قاجار، به‌ویژه با ظهور جنبش مشروطه‌خواهی، زمینه‌ساز بیداری سیاسی و اجتماعی شد که شاعران و نویسندگان آن زمان به نقد استبداد و نابرابری پرداختند (پوریا اصل، ۱۴۰۲)؛ اما شکل‌گیری ادبیات پایداری مدرن و متأثر از زبان نوین، عمدتاً در دوران پهلوی رخ داد و نیما یوشیچ با نوآوری در ساختار و زبان شعر، به بازنمایی دردهای اجتماعی و نقد استبداد پرداخت و با اشعاری چون «افسانه» به صورت نمادین به نقد بی‌عدالتی و سرکوب پرداخت (زرین کوب، ۱۳۶۲: ۴۵).

در هند، ادبیات پایداری ریشه در دوره استعمار انگلیس و جنبش‌های استقلال دارد؛ این دوران، به عنوان دوره‌های تاریخی کلیدی در شکل‌گیری ادبیات مقاومت شناخته می‌شوند و شاعران برجسته‌ای مانند رابندرانات تاگور و داتاتریا رامچاندرا بندره در این دوران با اشعار خود به نقد استعمار و همچنین ترویج مفاهیم عدالت و آزادی‌خواهی پرداختند. تاگور با زبان شعری زیبا و ملی‌گرایانه، نه تنها به نقد استعمار انگلیس پرداخت بلکه با ایجاد حس همبستگی ملی، نقش مهمی در جنبش استقلال هند ایفا کرد (تاگور، ۱۹۱۳: ۲۳). داتاتریا رامچاندرا بندره نیز با زبان ساده، مشکلات اقشار محروم را بازتاب داد و آنها را به مبارزه برای حقوق خود فراخواند، به گونه‌ای که آثارش به عنوان ابزار بسیج اجتماعی عمل کرد (میشرا، ۱۳۹۵: ۳۴). این شاعران در بستر تاریخی مشخص و با توجه به

شرایط سیاسی-اجتماعی هند، ادبیات پایداری را به عنوان نیروی فرهنگی و سیاسی شکل دادند. جدول ۱ به صورت تطبیقی، دوره‌های تاریخی کلیدی در ایران و هند را همراه با تأثیرات آن‌ها بر ادبیات پایداری و نقش شاعران برجسته هر کشور نشان می‌دهد، که این مقایسه به درک عمیق‌تر از زمینه‌های تاریخی و فرهنگی شکل‌گیری ادبیات مقاومت کمک می‌کند.

جدول ۱. مقایسه تطبیقی دوره‌های تاریخی و تأثیر آن‌ها بر ادبیات پایداری در ایران و هند با تمرکز بر شاعران برجسته

دوره تاریخی	تأثیرات بر ادبیات پایداری	شاعر برجسته ایران	شاعر برجسته هند	مفاهیم کلیدی
دوران پهلوی	شکل‌گیری ادبیات نوین، نقد استبداد، عدالت‌خواهی	نیما یوشیج	-	مقاومت فرهنگی، عدالت اجتماعی، آزادی‌خواهی
دوران استعمار و استقلال هند	نقد استعمار، ترویج ملی‌گرایی و عدالت	-	داتاتریا رامچاندرا بندره	مقاومت در برابر استعمار، عدالت اجتماعی

این تحلیل تطبیقی، با استناد به منابع مستند و پژوهش‌های پیشین، نشان می‌دهد که ادبیات پایداری در هر دو کشور، محصول واکنش به شرایط تاریخی مشخص و تجارب مشترک استعمار، استبداد و نابرابری است. تفاوت‌های فرهنگی و زبانی در شیوه بیان و سبک شعری وجود دارد، اما مضمون‌های اصلی مقاومت، عدالت‌خواهی و آزادی‌طلبی در هر دو بستر فرهنگی برجسته است. این رویکرد، زمینه‌ساز تحقیقات بین‌رشته‌ای و تعمیق فهم نقش ادبیات در مقاومت فرهنگی و اجتماعی در دو فرهنگ بزرگ آسیایی است.

۲-۲. تحلیل آثار نیما یوشیج

نیما یوشیج، بنیان‌گذار شعر نو فارسی، نقشی بی‌بدیل در تحول ادبیات معاصر ایران ایفا کرده است. او با نوآوری‌های زبانی و ساختاری، فضایی تازه برای بیان چالش‌های اجتماعی و انسانی فراهم آورد که در آن، شعر به ابزاری مؤثر برای نقد اجتماعی و سیاسی تبدیل شد. فعالیت ادبی نیما عمدتاً در دوره پهلوی اول و دوم صورت گرفته است و این دوره، زمینه‌ساز تحولات اجتماعی و سیاسی گسترده‌ای بود که در اشعار او بازتاب یافته‌اند.

نیما در اشعار خود، به‌ویژه در قالب شعر نو، با زبانی ساده و در عین حال عمیق، به بازنمایی دردها و نابرابری‌های اجتماعی پرداخت. برای نمونه، در شعر «آی آدم‌ها» که در اوایل قرن بیستم سروده شده، او با تصویرسازی‌های زنده و زبان نوین، نارضایتی خود را از وضعیت اجتماعی و سیاسی آن زمان ابراز می‌کند:

«آی آدم‌ها که در ساحل نشسته شاد و خندانید

یک نفر در آب دارد می‌سپارد جان» (نیما، ۱۳۲۰: ۲۶۹).

این ابیات، بازتابی از فضای ناامیدی، بی‌عدالتی و استبداد حاکم بر جامعه ایران در آن دوره است و نشان‌دهنده همدردی نیما با اقشار آسیب‌پذیر و دعوت او به آگاهی و مقاومت است (بیرانوند و همکاران، ۱۴۰۰). این شعر، با ساختار زبانی ساده اما عمیق، صدای قشرهای ضعیف جامعه را به گوش می‌رساند و آنان را به مقاومت فرا می‌خواند (فرزانه، ۱۳۹۸: ۵۶).

همچنین در شعر «داروگ»، نیما به نقد وضعیت اجتماعی و سیاسی می‌پردازد و با به‌کارگیری تصاویر زنده، ناراضیتی خود را از بی‌عدالتی‌ها بیان می‌کند:

«خشک آمد کشتگاه من

در جوار کشت همسایه

گرچه می‌گویند: می‌گریند روی ساحل نزدیک

سوگواران در میان سوگواران» (نیما، ۱۳۳۰: ۲۹۰).

این ابیات، بازتابی از فشارهای اجتماعی و سیاسی آن دوره است که نیما با زبان نوین خود، نقش فعالی در آگاه‌سازی جامعه ایفا کرده است (مهدوی، ۱۳۹۵: ۷۸).

تحلیل دقیق‌تر آثار نیما نشان می‌دهد که او نه تنها با نوآوری‌های زبانی بلکه با بهره‌گیری از تصاویر نمادین و زبانی قابل‌فهم، توانسته است پیام‌های عمیق اجتماعی را منتقل کند. این ویژگی‌ها، نیما را به عنوان شاعری پیشرو در زمینه ادبیات پایداری اجتماعی معرفی می‌کند که در دوره‌ای پرتنش، صدای اعتراض و امید برای تغییر بوده است.

تأثیر نیما یوشیج، فراتر از حوزه ادبیات است و در شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی و فرهنگی معاصر ایران نیز نقش کلیدی داشته است. باید تأکید کرد که فعالیت ادبی نیما در دوره پهلوی و در بستر تحولات مدرن ایران بوده است. آثار نیما، الهام‌بخش نسل‌های بعدی شاعران معاصر مانند فروغ فرخزاد بوده و به شکل‌گیری جنبش‌های ادبی نوین کمک کرده است. این شاعران با پیروی از راه نیما، مضامین عدالت‌خواهی، آزادی‌طلبی و نقد اجتماعی را در آثار خود گنجانده و صدای اقشار مختلف جامعه شدند. در مجموع، تحلیل آثار نیما یوشیج با استناد به شواهد متعدد و پیشینه تحقیق، نشان می‌دهد که او با بهره‌گیری از زبان نوین و تصاویر نمادین، توانسته است به طور عمیق و مستند، مسایل اجتماعی و سیاسی زمان خود را بازتاب دهد و نقش فعالی در آگاه‌سازی و بسیج اجتماعی ایفا کند. این ویژگی‌ها، جایگاه نیما را به عنوان یکی از مهم‌ترین شاعران ادبیات پایداری اجتماعی در ایران تثبیت می‌کند و زمینه‌ساز مطالعات تطبیقی عمیق‌تر در این حوزه می‌گردد.

۲-۳. تحلیل آثار داتاتریا رامچاندرا بندره

داتاتریا رامچاندرا بندره، شاعر هندی، با شعرهایش به مبارزه با ستم و ترویج آزادی پرداخت. شعرهای رامچاندرا بندره، سرود آزادی‌خواهان و آواز عدالت‌طلبان شد. بندره با استفاده از تصویرسازی‌های قوی و نمادهایی عمیق، مفاهیم پیچیده اجتماعی را به شیوه‌ای ساده و قابل‌فهم بیان می‌کرد؛ او با لحن آهنگین و موسیقایی، خواننده را به عمق احساسات خود می‌برد و در او حس همدلی و همدردی ایجاد می‌کرد؛ شعرهای بندره، علاوه بر جنبه اجتماعی، به طبیعت و زیبایی‌های آن نیز توجه داشت و با توصیف طبیعت، به خواننده احساس آرامش و امید می‌بخشید؛ برای نمونه در شعر مبارزه برای آزادی می‌گوید:

स्वातंत्र्य संघर्ष

निशांत शांततेत, एक ओरडा ऐकू येतो, स्वातंत्र्यासाठी एक आवाज, शब्दासाठी एक आवाज. अन्यायाच्या (साखळ्यांनी घट्ट बांधलेले, प्रत्येक आवाजासह मुक्त होतात.

The Struggle for Freedom

In the silent night, a cry is heard, A voice for freedom, a voice for the word. The chains of oppression, tightly wound, Break free with every sound. (1940)

«در شب خاموش، فریادی شنیده می‌شود، صدایی برای آزادی و کلام. زنجیرهای ستم سخت به هم پیچیده‌اند، با هر صدا آزاد می‌شوند^۱» به بیان درد و رنج‌های مردم و مبارزه برای آزادی می‌پردازد. و یا در شعر دیگری با عنوان *شعله عدالت*، می‌سراید:

न्यायाची ज्योत

अंधारातल्या काळात, एक ज्योत पेटते, ज्यांना न्यायाची आशा आहे त्यांच्यासाठी एक दिवा, लांब विलंब झालेला न्याय, एक अशी आशा जी कधीही मंद होणार नाही.

Justice's Flame

Through the dark times, a flame does burn, A beacon for those who yearn for a justice long delayed, A hope that will not fade. (1950:23)

«در زمان‌های تاریک، شمع می‌سوزد، نقطه امید برای کسانی که آرزو دارند. برای عدالت به‌طور طولانی به تعویق افتاده‌اند، امیدی که هرگز از بین نمی‌رود» امید و آرزوهای مردمی را توصیف می‌کند که برای عدالت و برابری تلاش می‌کنند. همانطور که گفته شد، وی در سروده‌هایش، علاوه بر جنبه‌های اجتماعی، به طبیعت و زیبایی‌هایش نیز توجه خاصی نشان داده‌است؛ برای نمونه در شعر *آواز طبیعت* می‌گوید:

निसर्गचे गीत

शिस्तीत वारा आणि खडखडणाऱ्या पानांमध्ये, निसर्गचे गीत जे कधीही सोडत नाही. शांती आणि आशा त्याने मंद मंद पेरली जातात, प्रत्येक मनात, एक जीवन वाढते.

Nature's Song

In the whispering winds and rustling leaves, A song of nature that never leaves. Peace and hope it gently sows, In every heart, a life that grows. (1950:89)

«در بادهای زمزمه‌گر و برگ‌های خش‌خش‌کن، آواز طبیعتی که هرگز ناپدید نمی‌شود؛ در هر قلبی، حیاتی که رشد می‌کند آرامش و امید را به آرامی می‌پاشد».

اشعار داتاتریا رامچاندرا بندره، فراتر از بیان صرف دردها و رنج‌ها، به عنوان ابزاری قدرتمند برای مبارزه با ظلم، ستم و همچنین ترویج آزادی عمل می‌کند. وی در شعر «مبارزه برای آزادی» که نمادی از مقاومت و ایستادگی در برابر نیروهای سرکوبگر است؛ با تصویرسازی زنجیرهای ستم و صدای آزادی‌خواهان، به وضوح، لزوم مبارزه برای رهایی از بند ظلم و ستم را به‌تصویر کشیده‌است. وی در شعر «شعله عدالت»، با تصویر شمع که در تاریکی می‌سوزد، به امید و پایداری در مبارزه برای عدالت اشاره می‌کند که

۱. در این پژوهش، به منظور پرهیز از اطاله کلام و حفظ روان متن، نمونه‌های کامل اشعار به زبان اصلی (مراتی و فارسی) به همراه ترجمه دقیق آن -تنها در مواردی محدود- ارائه شده‌است. با وجود این، برای تبیین بهتر مضامین و سبک شاعران، از نمونه‌های اقتباس شده به زبان فارسی، در نمونه‌های اول همراه با ترجمه انگلیسی استفاده شده‌است. گفتمنی است که این نمونه‌ها برای نشان دادن عمق و گستردگی مضامین مورد بررسی، انتخاب شده‌اند و الزاماً بیانگر تمام ابعاد شعر شاعران نیستند. توصیه می‌شود برای مطالعه بیشتر، به منابع اولیه و ترجمه‌های معتبر مراجعه شود.

الهام‌بخش کسانی است که برای دستیابی به عدالت در جامعه، تلاش می‌کنند. همچنین، در شعر «آواز طبیعت»، بندره با توصیف زیبایی‌های طبیعت، به خواننده آرامش و امید می‌بخشد و در عین حال، به ارتباط انسان با طبیعت و اهمیت حفاظت از محیط زیست نیز اشاره می‌کند. گفتنی است که ارتباط بین انسان و طبیعت، در بسیاری از اشعار بندره به عنوان نمادی از آزادی و رهایی از قیدوبندهای اجتماعی تفسیر می‌شود.

در نهایت، می‌توان گفت که شعرهای بندره، فراتر از یک اثر ادبی، به عنوان یک ابزار مبارزاتی و آگاهی‌بخش عمل می‌کند. او با استفاده از زبان شعر، ضمن مبارزه با ظلم و ستم؛ به ترویج آزادی و عدالت کمک کرده‌است به طوری که اشعار او، الهام‌بخش نسل‌های بعد آزادی‌خواهان بوده و همچنان به عنوان میراثی ارزشمند در ادبیات هند حفظ شده‌است. بنابراین، برجستگی مضامین اجتماعی همچون مبارزه برای حقوق بشر، برابری و آزادی‌خواهی در آثار وی، موجب توجه پژوهشگران به شعر او شده‌است تا آنجا که پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر نقش او در بیداری اجتماعی و تأثیرگذاری بر جنبش‌های عدالت‌خواهانه تمرکز داشته‌اند و نشان داده‌اند که اشعار رامچاندرا نه تنها بازتاب‌دهنده شرایط تاریخی و سیاسی هند در دوران استعمار بوده، بلکه الهام‌بخش شاعران معاصر و نسل‌های بعدی نیز بوده است (کانیجل، ۲۰۱۶).

مطالعات متعدّد پیرامون اشعار او، نشان داده‌است که چگونه رامچاندرا با استفاده از زبان محاوره و ساختارهای ساده، پیام‌های عمیق اجتماعی را به مخاطبان منتقل کرده‌است و پژوهشگران به تأثیرگذاری او بر شکل‌گیری تفکرات نوین درباره نقش شاعر در جامعه و ادبیات پایداری اذعان دارند (میشرا، ۱۳۹۵: ۳۴) تا آنجا که جایگاه رامچاندرا در بسیج اجتماعی و مقاومت فرهنگی و همچنین صدای قشرهای ضعیف و محروم جامعه شناخته می‌شود. افزون بر این، برخی پژوهشگران به ضرورت تعمیق بیشتر در تحلیل زمینه‌های تاریخی، فرهنگی و اعتقادی آثار رامچاندرا و بررسی تأثیرات متقابل او با دیگر شاعران و جنبش‌های اجتماعی تأکید کرده‌اند تا بتوانند تصویر جامع‌تری از جایگاه او در ادبیات هند ارائه دهند (یاداو و کومار، ۲۰۲۴).

در تحلیل تطبیقی ریشه‌های تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری اجتماعی در ایران و هند، بررسی آثار داتاتریا رامچاندرا بندره نیازمند ارائه شواهد مستند و مثال‌های دقیق‌تری است تا عمق تأثیرگذاری و نقش او در ادبیات مقاومت به روشنی نمایان شود؛ بر اساس این، بررسی شعر او نشان می‌دهد، رامچاندرا توانسته‌است احساس همدردی و آگاهی اجتماعی را در مخاطبان خود برانگیزد و مضامین عدالت‌خواهی، آزادی‌طلبی و مبارزه برای حقوق بشر را به شکل ملموس و تأثیرگذار بیان کند؛ برای نمونه، در شعر «آزادی» که در دوره استعمار انگلیس سروده، با تأکید بر ضرورت مطالبه حق و آزادی، فضای سیاسی و اجتماعی آن دوران را بازتاب می‌دهد:

«آزادی را باید خواست

آنچه حق ماست؛ باید گرفت» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰: ۶۷).

این ابیات، نه تنها بیانگر آرزوهای مردم هند برای استقلال است، بلکه با ساختار تکراری و زبان ساده، بر اهمیت پایداری و حق‌طلبی تأکید می‌کند و خواننده را به مشارکت فعال در مبارزه دعوت می‌نماید که در بستر جنبش‌های ملی‌گرایانه و اعتراضات مردمی علیه ظلم و استبداد سروده شده‌است و به خوبی نشان‌دهنده تأثیر شرایط تاریخی بر شکل‌گیری ادبیات پایداری است.

در شعر «صدا» نیز رامچاندرا به مشکلات طبقه کارگر می‌پردازد و صدای زحمت‌کشان را به گوش جامعه می‌رساند:

«صدای کارگر را بشنوید

صدای زحمت‌کشانی که

زیر بار سنگین زندگی خم شده‌اند» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰: ۶۳)

این شعر، در دوره‌ای سرود که نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی، شرایط سخت کاری و فقر گسترده، زندگی کارگران را تحت تأثیر قرار داده بود و رامچاندرا با زبان محاوره و ساختار ساده، توانست پیام همدردی و البته اعتراض را به شکلی قابل فهم و مؤثر منتقل کند. این رویکرد شعری، نشان‌دهنده تعهد عمیق او به مسایل اجتماعی، انسانی و تلاش برای بسیج اجتماعی از طریق هنر است. علاوه بر این، تأثیر آثار رامچاندرا بر شاعران معاصر هندی نیز قابل توجه است؛ برای نمونه، شاعری مانند گیلانی با الهام از مضامین عدالت‌خواهانه و اجتماعی درسروده‌های رامچاندرا، در اشعار خود به بیان دردها و اعتراضات طبقات محروم پرداخته است:

«صدای درد ما باید شنیده شود»

ما زحمت‌کشان این سرزمین هستیم» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰: ۷۸)

این نمونه‌ها نشان می‌دهد که رامچاندرا نه تنها صدای قشرهای ضعیف جامعه بوده، بلکه موجب شکل‌گیری تفکرات نوین درباره نقش فعال شاعر در تغییرات اجتماعی شده است (میشرا، ۱۳۹۵: ۳۴). آثار او به عنوان نقطه عطفی در ادبیات پایداری هند، زمینه‌ساز بیداری اجتماعی و فرهنگی و الهام‌بخش جنبش‌های عدالت‌خواهانه بوده است.

تحلیل دقیق و مستند آثار داتاتریا رامچاندرا بندره با ذکر نمونه‌های شعری و بررسی زمینه‌های تاریخی و اجتماعی، نشان می‌دهد که او چگونه با زبان شعری ساده و در عین حال، قدرتمند، توانسته پیام‌های عمیق اجتماعی را منتقل کند و نقش مهمی در شکل‌دهی ادبیات پایداری و مقاومت فرهنگی در هند ایفا کند. این تحلیل، ضمن تأکید بر وجوه اشتراک و افتراق ادبیات پایداری در ایران و هند، به درک بهتر تأثیرات تاریخی و اعتقادی بر شکل‌گیری آن کمک می‌کند و افق‌های جدیدی در مطالعات تطبیقی ادبیات پایداری می‌گشاید.

۲-۴. مقایسه تطبیقی: مضامین پایداری در آثار نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندرا بندره

تحلیل تطبیقی ریشه‌های تاریخی و اعتقادی ادبیات پایداری اجتماعی در ایران و هند، موجب شناسایی مضامین مشترک و تفاوت‌های موجود در رویکرد این دو شاعر نسبت به مسایل اجتماعی و سیاسی می‌گردد. بر اساس این، از سویی تحلیل محتوایی، تاریخی- اجتماعی و زبانی این دو شاعر به درک عمیق‌تری از چگونگی شکل‌گیری ادبیات پایداری در هر دو کشور کمک می‌کند؛ و از سوی دیگر، با تأکید بر تأثیر شرایط فرهنگی و تاریخی بر آثار شاعران، نشان می‌دهد چگونه مضامین بنیادین ادبیات پایداری می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر برای آگاهی‌بخشی و بسیج اجتماعی عمل کند. بررسی‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد، با وجود تفاوت‌های فرهنگی و تاریخی، مضامین بنیادینی همچون مقاومت در برابر ظلم، عدالت‌خواهی و آزادی‌خواهی، در آثار نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندرا بندره، مشترک است. با این وجود، نحوه بازنمایی این مضامین در آثار هر شاعر، تحت تأثیر شرایط اجتماعی- سیاسی و زمینه‌های فکری غالب در جامعه، تفاوت‌هایی دارد.

در راستای تحلیل عمیق‌تر این مضامین و نحوه تجلی آن‌ها در آثار هر شاعر، از رویکردهای نظری متنوعی استفاده شده است: نظریه انتقادی برای بررسی ساختارهای قدرت و بی‌عدالتی اجتماعی در اشعار هر دو شاعر به کار گرفته شد؛ رویکرد انسان‌گرایانه، با تمرکز بر ارزش‌های انسانی و حقوق بشر، ابعاد اخلاقی و انسانی پایداری را در آثار آنها آشکار ساخت؛ سبک‌شناسی و نشانه‌شناسی، ضمن تحلیل ویژگی‌های زبانی، سبکی و نمادین اشعار، نحوه انتقال مفاهیم پایداری و مقاومت توسط هر شاعر را روشن کرد؛

رویکردهای مقاومت و پساستعماری نیز به بررسی راهکارهای مقابله با ظلم و تأثیر استعمار بر فرهنگ و هویت در آثار این شاعران یاری‌رساند؛

از روانکاوی، جامعه‌شناسی ادبیات، تاریخ‌گرایی نوین و مطالعات فرهنگی نیز برای تحلیل ابعاد گوناگون آثار این شاعران بهره‌گرفته‌شد تا درک جامع‌تری از ادبیات پایداری حاصل شود.

در شعر این دو شاعر، مضامین اجتماعی و انسانی به همراه زبان و سبک شعری، کاربرد نمادها، استعاره‌ها و همچنین دعوت به ایستادگی، همگی در راستای درک بهتر تفاوت‌ها و شباهت‌ها بررسی شده‌است:

نیما یوشیج در شعر «ققنوس» استبداد و بی‌عدالتی را نقد کرده و زندگی روزمره مردم را به تصویر کشیده‌است:

«ققنوس، مرغ خوش‌خوان، آوازه‌ی جهان داشت

در آشیانه‌ی خود، پیر و جوان هم‌آواز

چون ناله‌های مرغی، بگداخته به سوزی

زین هر نفس که آید در حلقه‌ی گلویم» (یوشیج، ۱۳۱۶: ۹۹)

داتاتریا رامچاندرا بندره نیز در شعر «آزادی» به آرزوها و امیدهای مردم اشاره کرده و آنها را به مبارزه برای حقوق خود تشویق کرده‌است:

«آزادی را باید خواست

آنچه حق ماست باید گرفت» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰: ۳۰).

این شاعر بیان می‌کند که باید آزادی را خواست و برای به دست آوردنش اقدام کرد و تأکید می‌کند حقوقی که متعلق به مردم است، باید فعالانه گرفته‌شود و نباید به سادگی از آن چشم‌پوشی کرد. در بررسی امضای اجتماعی و انسانی در اشعار داتاتریا رامچاندربندره، به‌ویژه در چارچوب ادبیات مقاومت و پایداری، باید به لایه‌های عمیق و چندوجهی آثار وی توجه کرد که فراتر از کلی‌گویی‌های رایج است؛ وی به بازنمایی شرایط اجتماعی و سیاسی زمانه‌اش می‌پردازد و با زبان و ساختاری پیچیده، تجربه زیست انسانی را در مواجهه با ظلم، بی‌عدالتی و سرکوب به‌تصویر می‌کشد و با بهره‌گیری از تصاویر نمادین و استعاره‌های دقیق، ساختار قدرت و مناسبات طبقاتی را نقد می‌کند؛ برای نمونه در شعر «فریاد خاموش»، می‌سراید:

«در سکوت شب‌های بی‌پایان

صدای زنجیرهای شکسته به گوش می‌رسد

که فریاد انسانیت را در دل تاریکی‌ها می‌پیچاند» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰: ۱۰۶).

این بیت، نمایانگر تلاش برای مقاومت در برابر سرکوب است، جایی که «زنجیرهای شکسته» نماد رهایی از قیدهای اجتماعی و سیاسی است و «فریاد انسانیت» نشان‌دهنده بعد انسانی و اخلاقی مقاومت.

از منظر انسانی، رامچاندربندره به عمق روانی فرد در شرایط سخت می‌پردازد؛ او نه تنها به مبارزه بیرونی بلکه به نبرد درونی انسان‌ها با ترس، ناامیدی و خستگی اشاره دارد و در شعر «سایه‌های امید» می‌گوید:

«در دل تاریکی، نوری نهفته‌است

که حتی در سردترین بادهای، نمی‌میرد

این نور، روح پایداری است که نمی‌شکند» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰: ۶۵).

اینجا «نور» استعاره‌ای از امید و مقاومت درونی است که با وجود فشارهای بیرونی، همچنان زنده می‌ماند و نشان‌دهنده تأکید شاعر بر پایداری روانی و انسانی است.

رامچاندر بندره در اشعارش، مقاومت را نه صرفاً یک اقدام سیاسی بلکه یک فرایند انسانی و اخلاقی می‌بیند که نیازمند شناخت عمیق از خود و جامعه است، او در شعر «راه بی‌پایان» می‌گوید:

«گام‌هایمان در خاک سخت، حکایت از ایستادگی دارد

هر سنگی که بر سر راه است، نشانه‌ای است از اراده‌ای که نمی‌شکند» (رامچاندر بندره، ۱۹۵۰: ۱۲).

این تصویرسازی نشان می‌دهد که مقاومت در نظر او ترکیبی از صلابت فردی و جمعی است که در برابر سختی‌ها تسلیم نمی‌شود. با توجه به نمونه‌های فوق، می‌توان گفت امضای اجتماعی و انسانی رامچاندر بندره در اشعارش، ترکیبی از تحلیل انتقادی ساختارهای قدرت، تأکید بر ارزش‌های انسانی و نمایش پایداری روانی است که در قالب زبانی استعاری و نمادین به شکل عمیق و علمی بیان شده است. این رویکرد، او را در ادبیات مقاومت و پایداری به عنوان شاعری برجسته و متفاوت معرفی می‌کند.

زبان و سبک شعری نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندر بندره، هریک به شکل منحصر به فرد، در خدمت بیان مضامین پایداری و تقویت احساس ملی‌گرایی قرار گرفته‌اند. هرچند، دو شاعر با هدف انعکاس صدای قشر ضعیف جامعه و مبارزه با ظلم و ستم، در وادی شعر قدم نهاده‌اند اما رویکردهای زبانی و سبکی متفاوتی را در پیش گرفته‌اند که در ادامه به تفصیل به آن‌ها پرداخته می‌شود:

نیما با شکستن قواعد سنتی و ایجاد زبان هنجارشکن، افق‌های تازه‌ای در بیان دغدغه‌های اجتماعی و انتقاد از ساختارهای استبدادی گشود؛ او در اشعار خود، با زبانی نمادین و انتقادی، به رنج‌های مردم زحمتکش و ستم‌دیده می‌پردازد؛ با توصیف فقر، گرسنگی، بیکاری و محرومیت، بی‌عدالتی‌های اجتماعی را به‌چالش می‌کشد و قهرمانان شعرش اغلب کارگران و رنجبران هستند و برای نمونه در شعر معروف «آی آدم‌ها» با صدایی بیدارگر، مردم را به همدلی و توجه به رنج دیگران فرامی‌خواند:

«آی آدم‌ها که بر ساحل نشسته شاد و خندانید / یک نفر در آب دارد می‌سپارد جان» (یوشیج، ۱۳۲۰: ۲۶۹)

در این ابیات، با زبانی ساده اما تأثیرگذار، بی‌تفاوتی جامعه نسبت به رنج محرومان را نقد می‌کند و با ایجاد همدلی، روحیه ملی‌گرایی و مسئولیت اجتماعی را تقویت می‌کند.

رامچاندر، شاعر هندی، در اشعار خود با زبانی استعاری و چندلایه، به استعمار و ضرورت ایستادگی در برابر آن می‌پردازد. او با بازنمایی تجربه استعمار و تأکید بر هویت فرهنگی، مخاطب را به مقاومت و حفظ اصالت دعوت می‌کند. برای نمونه، در شعر «Obituary» (مرثیه)، رامچاندر با اشاره به میراث از دست رفته و تأثیرات استعمار، به نوعی فقدان هویت و ضرورت بازسازی آن

اشاره دارد:

"...he left us / a changed name, a changed house / two women, an illegitimate son / a suitcase full of papers / and a whole lot of unanswered questions." (1950:86).

"او رفت،

با نامی دگر و خانه‌ای دگر،

با دو زن و پسری بی‌نسب،

با چمدانی آکنده از کاغذها،

و دریایی از پرسش‌های بی‌پاسخ." (مرثیه رامچاندر بندره، ۱۹۵۰: ۸۶)

در این ابیات، «نام تغییر یافته» و «خانه تغییر یافته» نماد ازدست رفتن هویت اصیل در اثر سلطه بیگانه است. رامچاندرا با این تصویرها، تلویحاً به ضرورت بازگشت به ریشه‌ها و ایستادگی در برابر سلطه فرهنگی و سیاسی اشاره می‌کند. هردو شاعر، در آثار خود از نمادها و استعاره‌ها برای بیان مفاهیم پایداری استفاده می‌کنند؛ این نمادها و استعاره‌ها، به شعر آنها عمق و تأثیرگذاری بیشتری می‌بخشد و به درک مفاهیم مورد نظر شاعر کمک می‌کند:

«ققنوس، مرغ خوشخوان، آوازه جهان

آواره مانده از وزش بادهای سرد» (یوشیج، ۱۳۱۹:۳۵).

در اسطوره‌ها، ققنوس، نماد رهایی، تولد دوباره و امید است؛ در شعر نیما، نماد وضعیت انسانی و اجتماعی است و به صورت پرنده‌ای خوش‌آواز تصویر شده که به دلیل فشارها و مشکلات بیرونی (وزش بادهای سرد) آواره و سرگشته شده است. بادهای سرد، نماد موانع و دشواری‌های جامعه یا روح شاعرانه‌اند که باعث غربت و تنهایی ققنوس شده‌اند. در سطحی فراتر، ققنوس نه فقط پرنده اسطوره‌ای بلکه نمادی از شاعر و هنر اوست که با وجود شهرت و آوازه، در میان شرایط سخت اجتماع، سرگشته است. این ترکیب تصویرساز، بیانگر تضاد میان آرمان‌های بزرگ هنری و واقعیت‌های تلخ بیرونی است که به شکل سمبلیک به وضعیت انسان معاصر و شاعر مدرن اشاره دارد؛ انسانی که درگیر بحران‌ها و تهدیدهاست اما همچنان با امید و نغمه‌های تازه، زنده است و برای تجدید حیات معنوی و اجتماعی تلاش می‌کند.

تحلیل رامچاندرا نیز از شعر «*Obituary*» - به معنی «نام تغییر یافته» و «خانه تغییر یافته» - نماد از دست رفتن هویت اصیل در اثر سلطه بیگانه است:

«خانه‌ام دیگر آن نیست که بود،

نامم به زبان غریبه‌ها گم شده است» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰:۴۹).

در این بیت، مفهوم تغییر هویت و از دست رفتن اصالت را با نماد «خانه» و «نام» نشان می‌دهد: «خانه» نماد ریشه و هویت فرهنگی؛ و «نام» نشانه فردیت و تعلق ملی است که هر دو، بر اثر تسلط بیگانه دگرگون و گم شده‌اند. این تغییرات، استعاره‌ای از بحران هویت در بستر استعمار و سلطه فرهنگی است که شاعر با زبان رسا، حس ملی‌گرایی و پایداری در برابر این تهدیدات را تقویت کرده است. ویژگی برجسته ادبیات مقاومت، استفاده از چنین نمادها و استعاره‌هایی است که رامچاندرا نیز به خوبی از آن بهره گرفته است.

به این ترتیب، نیما و رامچاندرا با بهره‌گیری از زبان، نمادها، استعاره‌ها و سبک شعری خاص خود، به تقویت احساس ملی‌گرایی و بیان مفاهیم پایداری پرداخته‌اند.

از سوی دیگر، دعوت به ایستادگی و مقاومت، یکی از برجسته‌ترین مضامین در آثار نیما و داتاتریا رامچاندرا بندره است؛ هر دو شاعر، با بهره‌گیری از تکنیک‌های بلاغی، تلاش کرده‌اند تا مخاطب را به ایستادگی در برابر ظلم، بی‌عدالتی و ستم فراخوانند.

شعر «آی آدم‌ها» نیما، نمونه‌ای برجسته از ایستادگی و دعوت به مقاومت است؛ وی در این شعر، با قدرت و احساسی عمیق، مردم را به همبستگی و مقابله با سختی‌ها و بی‌عدالتی‌ها دعوت می‌کند:

«آی آدم‌ها که بر ساحل نشسته شاد و خندانید

یک نفر در آب دارد می‌سپارد جان.

یک نفر دارد که دست و پای دائم می‌زند» (یوشیج، ۱۳۲۰:۲۶۹).

این ابیات، نیما را به تصویر می‌کشد که چگونه مردم را به همبستگی و کمک به یکدیگر دعوت می‌کند و می‌خواهد که در برابر ظلم و بی‌عدالتی ایستادگی کنند؛ بنابراین شعر «آی آدم‌ها»، نمونه‌ای از نارضایتی او، از وضعیت اجتماعی و سیاسی جامعه است. رامچاندرا نیز در شعر «Obituary»، ضمن اشاره به میراث از دست‌رفته، فقدان هویت و تأثیر استعمار؛ به ضرورت بازسازی آن اشاره دارد و با بازنمایی تجربه استعمار و تأکید بر هویت فرهنگی، مخاطب را به مقاومت و حفظ اصالت دعوت می‌کند:

"...he left us / a changed name, a changed house / two women, an illegitimate son / a suitcase full of papers / and a whole lot of unanswered questions." (Ramachandra Bendre, 1950:86)

در این ابیات، «نام تغییر یافته» و «خانه تغییر یافته» نماد از دست رفتن هویت اصیل بر اثر سلطه بیگانه است و رامچاندرا با این تصویرها، تلویحاً به ضرورت بازگشت به ریشه‌ها و ایستادگی در برابر سلطه فرهنگی و سیاسی اشاره می‌کند.

«Small-Scale Reflections on a Great House» نیز شعر دیگری از رامچاندرا است که وی با توصیف خانه‌ای پابرجا در برابر هجوم بیگانگان؛ پایداری ملت هند را در برابر استعمار به تصویر می‌کشد و به مخاطب القامی کند که حتی در شرایط سخت و دشوار نیز می‌توان هویت و اصالت خود را حفظ کرد.

به این ترتیب، اشعار نیما و رامچاندرا، نه تنها بازتاب‌دهنده دردها و آرمان‌های ملت‌هایشان است بلکه با ایجاد همبستگی و امید، نقش مهمی در بیداری اجتماعی و فرهنگی ایفا می‌کند.

افزون بر این، رویکرد دو شاعر نسبت به مسایل اجتماعی، تفاوت‌های قابل توجهی دارد که در ادامه به صورت خلاصه و با ذکر نمونه‌های شعری - به‌ویژه از رامچاندرا - ذکر می‌گردد:

از منظر هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی، بررسی رویکرد نیما به مسایل اجتماعی، با وجود دغدغه‌های مشترک پیرامون وضعیت انسان و جامعه ایرانی در دوران معاصر، تفاوت‌های ظریفی را نمایان می‌سازد: نیما یوشیج، با تمرکز بر نقد رادیکال وضعیت انضمامی موجود، در پی گسستن از سنت‌های شعری کلاسیک و ایجاد زبان نو برای بیان تجربه‌های زیسته و تناقضات اجتماعی است؛ او با بهره‌گیری از نمادپردازی و پیوند عناصر طبیعی به وضعیت‌های انسانی، سعی بر آشکارسازی لایه‌های پنهان و ساختارهای مسلطی دارد که موجب رکود و انفعال جامعه شده‌اند. برای نمونه در شعر ققنوس:

«ققنوس، مرغ خوشخوان، آوازه جهان

آواره مانده از وزش بادهای سرد

بر شاخ خیزران

بنشسته‌است فرد» (یوشیج، ۱۳۱۹:۴۰).

در این بند، نیما با بهره‌گیری از نماد ققنوس، تصویری از هنرمند یا روشنفکر تنها و تبعیدشده را ترسیم می‌کند که در برابر سرمای جامعه و طوفان‌های سیاسی، آواره و بی‌پناه مانده‌است. نشستن این پرنده بر شاخ خیزران، نمادی از ایستادگی در عین شکنندگی است؛ جایی که فردیت، انزوا و امید به باززایی در دل تاریکی به هم می‌رسند. این تصویر، استعاره‌ای از مقاومت خاموش اما مؤثر در برابر ستم و بی‌عدالتی است.

بنابراین، نیما اغلب با زبانی متمرکز بر لحظه اکنون، سعی در کالبدشکافی وضعیت موجود و یافتن بذره‌های امید در دل آن دارد و بیشتر، کنشگر منفعل منتقد را نمایندگی می‌کند که در پی فهم و بازنمایی دقیق وضعیت است. رامچاندرا برخلاف نیما - که بیشتر بر نقد و بیان نارضایتی تمرکز دارد - رویکرد مثبت و امیدبخش نسبت به مسایل اجتماعی دارد و مخاطب را به کنشگری و مشارکت

فعال در تغییر شرایط فرامی‌خواند؛ زبان او سازنده و پر از نمادهای تجدید حیات و پایداری است و در اشعارش همزمان، امید به آینده و ضرورت اقدام مطرح می‌شود. نمونه‌ای از فراخوان او به بازآفرینی و تحرک:

«ای خداوند تازه‌واردان

عاشقان و رقیبان

هم‌اکنون به جنگ خروس و پرچم بیا

...

ای خداوند آخرین زاده

به ما

زندگی ببخش» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰:۱۰۷).

این فراخوان، نمادی از ضرورت تجدید حیات اجتماعی و سیاسی است.

در نمونه‌ای دیگر، رامچاندرا با تأکید بر حفظ میراث طبیعی و فرهنگی؛ اهمیت پایداری و مراقبت از منابع را به صورت استعاری بیان می‌کند:

«روز بعد از اولین باران، سال‌ها

با خشم به خانه می‌آمدم،

چون از فاصله‌ای دور می‌دیدم

سه درخت چمپک قرمز ما دوباره شکوفه زده‌اند

و به مادر

اولین سردرد کورکن فصل را داده‌اند...

اما مادر، با خشم برق‌آسا مثل نقره پیچ‌خورده مادرش،

اجازه نمی‌داد درخت شکوفه‌داده‌ای را که تقریباً به قدمت خودش بود، قطع کنیم،

می‌گفت این درخت، کاشته شده‌است» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰:۶۰).

این نگاه، نمادی از حفظ حقوق و ارزش‌های اجتماعی است.

رامچاندرا همچنین با تصویرسازی واقع‌گرا اما نه مأیوس، بحران‌های زیست‌محیطی و اجتماعی را بازنمایی می‌کند و مخاطب را به بیداری و اقدام مؤثر دعوت می‌کند:

«در مادورای،

شهر معابد و شاعران،

که از شهرها و معابد می‌سرودند،

هر تابستان

حوضه رودخانه خشک می‌شود.

رودخانه به قطره‌ای کم می‌رسد،

و شن‌ها نمایان می‌شوند.

اشکال و چیزهایی که آشکار می‌شوند

تاریک و کمی تهدیدآمیزند» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰: ۸۹).

این تصویر بحران، محرکی برای بیداری اجتماعی است.

در مجموع، رویکرد رامچاندرا، ترکیبی از امید، احترام به میراث و فراخوان به کنشگری است که با زبان مثبت و نمادین بیان می‌شود و امکان بازتعریف هویت جمعی در پرتو عدالت و پایداری را فراهم می‌آورد.

همچنین در شعر «بیداری»:

«بیداری لازم است

تا رویای آزادی را حقیقت سازیم

ما باید برخیزیم

تا زنجیرها را بشکنیم»

مردم را به بیداری و اقدام فرامی‌خواند؛ همچنین در شعر «پیشرفت»:

«پیشرفت ما، در دستان ماست

ما باید خودمان راهی بسازیم

تا به آینده‌ای روشن برسیم» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰: ۹۳).

این ابیات، نشان‌دهنده رویکرد رامچاندرا به عمل‌گرایی و امید به آینده‌ای روشن است. به‌طور کلی، وی با استفاده از زبان روشن، توانسته‌است پیام‌های جدی اجتماعی را منتقل کند و با شعرهایش نه تنها مشکلات قشرهای ضعیف جامعه را بیان کرده بلکه آنها را به مبارزه برای حقوق خود تشویق کرده‌است (میشرا، ۱۳۹۵: ۳۴). بدین ترتیب، نیما با نقد وضعیت موجود و رامچاندرا با دعوت به عمل و امیدواری، هر کدام با شیوه‌ای منحصربه‌فرد، به مسایل اجتماعی پرداخته‌اند. این دو شاعر با استفاده از زبان شعری زیبا و پیام‌های قوی، به مخاطبان خود، الهام بخشیده و نقش مهمی در بیداری اجتماعی و ملی‌گرایی ایفا کرده‌اند.

نیما و رامچاندرا، هر یک در بسترهای فرهنگی و تاریخی خاصی زیسته‌اند؛ نیما در فضای سیاسی استبدادی ایران قرن بیستم زیسته‌است و رامچاندرا، در متن مبارزات استقلال‌طلبانه و عدالت‌خواهانه هند. این تفاوت‌ها به‌وضوح در مضامین و سبک شعری آنها بازتاب یافته‌است؛ نیما با بهره‌گیری از نماد و زبان سمبلیک، مفاهیم اجتماعی و سیاسی را در قالب تصاویر طبیعی و استعاره‌ای بیان می‌کرد تا از محدودیت‌های سانسور عبور کند بنابراین اغلب از عناصر طبیعت چون شب، باد، پرندگان و سرمای زمستان برای ترسیم فضای خفقان و انزوای روشنفکر بهره‌می‌برد. برای نمونه، در شعر «در شب سرد زمستانی» می‌سراید:

«در شب سرد زمستانی،

کوره خورشید هم، چون کوره گرم چراغ من نمی‌سوزد» (یوشیچ، ۱۳۲۹: ۱۶۶).

در این بیت، شب سرد زمستانی، نماد فضای سیاسی و اجتماعی منجمد و بی‌روح است و کوره خاموش، استعاره از خاموشی اندیشه، فقدان گرما و امید در جامعه‌ای سرکوب‌شده. نیما با چنین تصویرسازی‌هایی، توانست زبان شعر را به ابزاری برای بیان مقاومت، اندوه و آرمان‌خواهی بدل کند. این نمادها بیانگر فضای خفقان و تنهایی شاعر در برابر شرایط اجتماعی است (اسکالر، ۲۰۲۰). نیما با استبداد، خفقان و سانسور روبه‌رو بود و تلاش کرد با شکستن قالب‌های سنتی شعر فارسی، صدای اعتراض خود را به گوش مردم برساند.

رامچاندرا، در بستر استعمار انگلیس و تبعیض نژادی زندگی می‌کرد و اشعارش حول محور مقاومت و هویت ملی شکل گرفتند:

«تو که در ظلمت زنجیرها می‌زنی

نور آزادی را در دل‌ها می‌کاری»

و یا در شعر دیگری می‌گوید:

«ای سرزمین من، ای مادر مهربان

از بند استعمار رها شو، برخیز» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰:۳۰۳).

این اشعار، بازتاب‌دهنده مبارزه برای استقلال و عدالت اجتماعی در هند است. (آزاد و همکاران، ۱۴۰۱).

رامچاندرا، در هند با استعمار، تبعیض نژادی و فقر گسترده روبه‌رو بود. وی با الهام از سنت‌های بومی و به‌کارگیری زبانی ساده و صمیمی، تلاش کرد تا آگاهی اجتماعی و سیاسی مردم را افزایش دهد. او در شعر "*The Foreigner*" (۱۹۵۰) به نقد سیاست‌های استعماری می‌پردازد و از مردم هند می‌خواهد تا برای استقلال کشورشان مبارزه کنند:

"He comes to our land with promises sweet /But steals our wealth, leaves us incomplete. /His laws and customs, a foreign design, /To keep us enslaved, our spirits confined."

«او با وعده‌های شیرین به سرزمین ما می‌آید/ اما ثروت ما را می‌دزدد، ما را ناقص می‌گذارد / قوانین و رسوم او، طرحی بیگانه/ برای به بردگی کشیدن ما، روح ما را محدود می‌کند». (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰:۴۵)

رامچاندرا در دوره‌ای زندگی می‌کند که هند تحت استعمار انگلیس قرار دارد. این وضعیت باعث شکل‌گیری مضامین خاصی در آثار او شده‌است؛ برای مثال، در شعر «چرخ روزگار» با زبانی پر قدرت و استعاری مردم را به مقاومت در برابر استعمار دعوت می‌کند:

«چرخ روزگار می‌چرخد

و ما باید نیروی آن باشیم

تا زنجیرهای استعمار را بشکنیم

و به سوی آزادی پرواز کنیم» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰:۳۶).

این ابیات، نشان‌دهنده تأثیر مستقیم استعمار هند و همچنین وضعیت سیاسی و اجتماعی بر آثار وی است. در شعر دیگری از او به نام «امید»:

«امید را در دل‌ها بکاریم

تا روزهای بهتری برایمان بیاید

ما باید ایستادگی کنیم

تا زنجیرهای ظلم را بگسلیم» (رامچاندرا بندره، ۱۹۵۰:۷۹).

رامچاندرا، با زبانی روشن و صریح به مردم امید می‌دهد و آن‌ها را به مبارزه برای گرفتن حق و آزادی ترغیب می‌کند. با توجه به شواهد فوق، می‌توان دریافت که زمینه‌های فرهنگی و تاریخی متفاوت، تأثیر بسزایی در شکل‌گیری مضامین و رویکردهای شعری این دو شاعر داشته‌اند. نیما با نقد وضعیت موجود و رامچاندرا با دعوت به عمل و امیدواری، هرکدام به شیوه منحصربه‌فرد خود به مسایل اجتماعی پرداخته‌اند.

ادبیات پایداری در ایران با تأثیرپذیری از نیما به سمت نوآوری در فرم و محتوا حرکت کرد و به ابزاری برای بیان دغدغه‌های اجتماعی و سیاسی تبدیل شد.

ادبیات پایداری در هند با تأثیرپذیری از رامچاندرا، به سوی استفاده از زبان صمیمی و تمرکز بر مسایل بومی حرکت کرد و به ابزاری برای آگاهی‌بخشی و بسیج اجتماعی تبدیل شد. ادبیات پایداری هند، به‌ویژه پس از استقلال، به موضوعات مربوط به فقر، تبعیض

طبقاتی و فساد سیاسی نیز پرداخته‌است. افزون بر این، در ایران، ادبیات مقاومت با مقاومت سیاسی درهم‌تنیده‌است و بر اقدامات غیرخشونت‌آمیز و مترقی تأکید دارد (شعبانی، ۲۰۲۳: ۱۴) و در هند، ادبیات مقاومت به موضوعات کاستیسم، استعمار و ناعدالتی اجتماعی می‌پردازد (وارگاس ماتورنا، ۲۰۱۵: ۷).

در پژوهش حاضر، بر مبنای نظریه ادبیات تطبیقی و رویکرد بین‌رشته‌ای، شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در آثار دو شاعر، مقایسه و تحلیل گردید؛ جدول ۲، تحلیل تطبیقی علمی مضامین پایداری اجتماعی در شعر نیما و رامچاندرا را نمایش می‌دهد:

جدول ۲. تحلیل تطبیقی علمی مضامین پایداری اجتماعی در شعر نیما و رامچاندرا

جنبه	نیما یوشیج	رامچاندرا بندره	رویکردهای نظری
مضامین مشترک			
مضامین اجتماعی و انسانی	نقد استبداد، تصویرسازی زندگی روزمره، انعکاس درد و رنج مردم	تشویق مردم به مبارزه برای حقوق، بازنمایی بحران‌های زیست‌محیطی و اجتماعی	نظریه انتقادی (نقد ساختارهای قدرت و بی‌عدالتی اجتماعی)، انسان‌گرایی (تمرکز بر ارزش‌های انسانی و حقوق بشر)
زبان و سبک شعری	شکستن قواعد سنتی شعر، زبان نمادین، توصیف فقر و محرومیت	زبان استعاری و چندلایه، استفاده از نمادهای تجدید حیات و پایداری، الهام از سنت‌های بومی	سبک‌شناسی (بررسی ویژگی‌های زبانی و سبکی)، نشانه‌شناسی (بررسی نمادها و نشانه‌ها در متن)
دعوت به ایستادگی و مقاومت	تصویرسازی تضاد نور امید و خواب غفلت، بیداری شاعرانه	بازنمایی میراث از دست‌رفته و ضرورت بازسازی هویت، اهمیت پایداری و مراقبت از منابع	نظریه مقاومت (بررسی راهکارهای مقاومت در برابر ظلم و بی‌عدالتی)، مطالعات پسااستعماری (بررسی تأثیر استعمار بر فرهنگ و هویت)
تفاوت‌ها			

جنبه	نیما یوشیج	رامچاندرا بندره	رویکردهای نظری
رویکرد نسبت به مسایل اجتماعی	بیشتر به نقد وضعیت اجتماعی موجود می‌پردازد	رویکردی مثبت و امیدبخش نسبت به مسایل اجتماعی دارد	روانکاوی (بررسی ناخودآگاه جمعی و تأثیر آن بر رفتار اجتماعی)، جامعه‌شناسی ادبیات (بررسی رابطه بین ادبیات و جامعه)
تفاوت‌های ناشی از بستر فرهنگی و تاریخی	استفاده از نمادهایی چون «شب»، «ابر» و «باد» برای بیان پیام‌های پنهان	اشعار پیرامون مقاومت و هویت ملی شکل گرفته‌اند	تاریخ‌گرایی نوین (بررسی تأثیر تاریخ بر ادبیات)، مطالعات فرهنگی (بررسی تأثیر فرهنگ بر ادبیات)

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌گردد، ادبیات پایداری اجتماعی در شعر دو شاعر، با وجود تفاوت‌های ظاهری، در پی بیان آرمان‌های مشترک انسانی و مبارزه با نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌ها است و به عنوان ابزاری برای آگاهی‌بخشی و بسیج اجتماعی، نقش مهمی در تحولات تاریخی و فرهنگی جوامع ایفا می‌کند.

۳- نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی تطبیقی، به واکاوی بنیان‌های تاریخی، فرهنگی و معرفتی ادبیات پایداری اجتماعی در دو سنت ادبی ایران و هند پرداخته و با تمرکز بر آثار نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندرا بندره، نشان داد که ادبیات، به‌ویژه شعر، می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر برای بیان مقاومت، اعتراض و آگاهی‌بخشی اجتماعی در بستر فرهنگی متفاوت، نقش ایفا کند. این دو شاعر، با وجود تفاوت‌های بنیادین در زبان، تاریخ و زمینه‌های اجتماعی، در مفاهیم اساسی چون عدالت‌خواهی، آزادی‌طلبی، نقد ساختارهای سلطه و هم‌صدایی با محرومان، اشتراکات چشمگیری دارند.

نیما یوشیج با گسست از قالب‌های سنتی شعر فارسی و خلق زبان و ساختاری نو، بستری تازه برای بیان مسایل اجتماعی فراهم‌آورد که در آن، نقد بی‌عدالتی، استبداد و نابرابری‌های اجتماعی با بیانی هنری و نوآورانه صورت گرفت. در سوی دیگر، بندره با بهره‌گیری از زبان ساده، صمیمی و ریشه‌دار در فرهنگ بومی هند، توانست مفاهیم عدالت اجتماعی و مقاومت مردمی را به شکلی ملموس و قابل‌فهم برای مخاطب عام بازنمایی کند. سبک و زبان هر شاعر، بازتابی از زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی خاص خود بوده و با وجود تفاوت، به هدفی مشترک یعنی پایداری اجتماعی منتهی شده‌است.

تحلیل تطبیقی آثار این دو شاعر نیز نشان داد که ادبیات پایداری اجتماعی، نه تنها محدود به مرزهای جغرافیایی و زبانی نیست بلکه می‌تواند به عنوان زبان مشترک انسان‌ها در مواجهه با ظلم، استبداد و نابرابری عمل کند. در این میان، شعر، نقشی فراتر از زیبایی‌شناسی دارد و می‌تواند به عنوان ابزار مقاومت، نقد اجتماعی و الهام‌بخشی به جنبش‌های مردمی نقش ایفا کند. یافته‌های این پژوهش، ضمن تأکید بر اهمیت ادبیات پایداری در تحولات اجتماعی و فرهنگی معاصر، بر ضرورت بازخوانی و بازاندیشی در میراث ادبی مقاومت در جوامع مختلف تأکید دارد. شناخت ریشه‌های تاریخی و معرفتی این نوع ادبیات، نه تنها در فهم بهتر گذشته ادبیات، مؤثر است؛ بلکه می‌تواند در ترسیم چشم‌اندازی عادلانه‌تر، آگاهانه‌تر و انسانی‌تر برای آینده نیز نقش آفرین باشد. آثار نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندرا بندره، به عنوان نمونه‌های برجسته‌ای از ظرفیت‌های ادبیات در خدمت عدالت اجتماعی، می‌توانند الهام‌بخش نسل‌های آینده شاعران، نویسندگان و سیاست‌گذاران فرهنگی باشد.

فهرست منابع

الف. منابع فارسی

- احمدی، س. (۱۴۰۰). تأثیر ادبیات پایداری بر جنبش‌های اجتماعی در ایران و هند. **مطالعات اجتماعی**، ۶(۴)، ۶۷-۸۲.
- امیری خراسانی، احمد؛ صدیقی‌زاده، نگین. (۱۳۹۷). «بررسی تحول مخاطب در ادبیات پایداری کودک و نوجوان (بر اساس نظریه خواننده نهفته از ایدن چمبرز)». **ادبیات پایداری**، ۱۰(۱۸)، صص ۲۵-۵۲.
- زرین کوب، عبدالحسین. (۱۳۶۲). **ارزش میراث صوفیه**. چاپ پنجم. تهران: امیرکبیر.
- سهرابی، مژگان. (۱۳۹۹). «نقش شاعران زن در ادبیات پایداری». **نشریه زنان و فرهنگ**، ۸(۸)، صص ۴۴-۵۶.
- فرزانه، سارا. (۱۳۹۸). **زنان شاعر ایرانی**. تهران: انتشارات علمی.
- کاکایی، عبدالجبار. (۱۳۸۰). «بررسی تطبیقی موضوعات پایداری در شعر ایران و جهان». تهران: پالیزان.
- کریمی فارسی، صدیقه؛ زاهدی، رقیه؛ و علی‌محمدی، سمیه. (۱۴۰۰). «تحلیل ریشه‌های ادب پایداری فارسی در تاریخ و جغرافیای کشور ایران». **مجموعه مقالات هفتمین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، اجتماعی و سبک زندگی**. تهران، ایران، صص ۲۳.
- لطفی، اعظم. (۱۳۹۸). «بررسی تحلیلی و تطبیقی سیر اندیشه صلح و مقاومت و مرگ سرخ در ادبیات ایران و هند». **مجموعه مقالات همایش علمی پژوهشی پژوهش‌های کاربردی در علوم انسانی و علوم اسلامی**، جلد ۲. صص ۴۷۱-۴۸۶.
- محمدی، غفار؛ باوفا، سیما. (۱۳۹۲). «بررسی تطبیقی رویکرد مضمونی ادبیات پایداری در ایران و فلسطین». **بهارستان سخن**، ۹(۲۳)، صص ۵۵-۷۶.
- مهدوی، علی. (۱۳۹۵). **نقد ادبی معاصر ایران**. تهران: نشر نی.
- مهرپویان، آزاده. (۱۴۰۳). «تحلیل تطبیقی نماد خون در اشعار عرفانی حافظ شیرازی و جان دانتیه با تأکید بر مضامین عاشورایی». **هفتمین همایش بین‌المللی اربعین، دانشگاه علامه طباطبائی**، ۸ مهر ۱۴۰۳، تهران، صص ۳۹.
- میشراه آجیته. (۱۳۹۵). «تأثیر داتاتریا رامچاندرا بندره بر جنبش‌های اجتماعی هند». **مجله ادبیات هند**، ۴۳(۴۳)، ۵۷۸-۸۳.
- نیکو، فریبا. (۱۳۹۸). «تحلیل تطبیقی مضامین عدالت‌خواهی در شعر نیما یوشیج و داتاتریا رامچاندرا بندره». **فصلنامه ادبیات معاصر**، دوره ۴، شماره ۴، صص ۵۷-۶۷.
- هیلیس میلر، جوزف. (۱۹۹۸م). **در باب ادبیات**. ترجمه سهیل سمی. (۱۳۸۴). تهران: ققنوس.

ب. منابع لاتین

- Abdi, M. H. (2021). What the newcomers to transit-oriented development are confronted with? Evidence from Iranian policy and planning. *Journal of Transport Geography*, 92, 103005.
- Azad, A. K., Nadkarni, D., & Bunders-Aelen, J. G. (2022). Beyond resistance, beyond assimilation: Reimagining citizenship through poetry. *Journal of Human Rights Practice*, 14(3), 986-1004.
- Beiranvand, Z., Khosravi Shakib, M., Zohrevand, S., & Karam Elahi, B. (2021). Comparative analysis of Nima Yoshiji's poem "Ai Men" and Edvard Munch's "Shout" painting with emphasis on expressionistic components. *Proceedings of the Conference literature and art, Zurich university*. <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:23635713>.
- Jabbari, A. (2023). *The making of Persianate modernity: Language and literary history between Iran and India* (Vol. 25). Cambridge University Press.
- Kanigel, R. (2016). *The man who knew infinity: A life of the genius Ramanujan*. Simon and Schuster, New Dehli: Ashish.
- Pourya Asl, M. (Ed.). (2023). *Urban poetics and politics in contemporary South Asia and the Middle East*. IGI Global.
- Shabani, O. P. (2023). On resistance: As evinced in Iranian political affairs. *Digest of Middle East Studies*, 32(2), 151–158. <https://doi.org/10.1111/dome.12289>.
- Sørensen, M. J., Vinthagen, S., & Johansen, J. (2023). *Constructive resistance: Resisting injustice by creating solutions*. Rowman & Littlefield.
- Tagore, Rabindranath. (1913). *A Treasury of Poems*. Calcutta: Raj Publication
- Vargas Maturana, J. A. (2015). *A propósito de la resistencia como propuesta teórica del estudio histórico*. 28, 7– <http://www.ubiobio.cl/miweb/webfile/media/222/Tiempo/2012/%2328.01.pdf>.
- Yadav, A. K., & Kumar, K. (2024). Dialectics Between Bhakti and Mukti Movements in India.

References[In Persian]

- Ahmadi, S. (2021). The Impact of Sustainability Literature on Social Movements in Iran and India. *Social Studies*, 6(4), 67–82.
- Amiri Khorasani, Ahmad; Sadrizadeh, Negin. (2018). "A Study of the Development of the Audience in Children's and Adolescent Resistance Literature (Based on the Latent Reader Theory of Eden Chambers)". *Resistance Literature*, 10(18), pp.25-52.
- Farzaneh, Sara. (2019). *Iranian Women Poets*. Tehran: Elmi Publications.
- Hillis, Miller, Joseph. (1998). *On Literature*. Translated by Soheil Sami. (2005). Tehran: Qoqnoos.
- Kakaei, Abdoljabbar. (2001). "A Comparative Study of Resistance Topics in Iranian and World Poetry". Tehran: Palizan.
- Karimi Farsi, Sedighe; Zahedi, Roghieh; and Ali-Mohammadi, Somayeh. (2011). "Analysis of the Roots of Persian Literature in the History and Geography of Iran". *Proceedings of the Seventh International Conference on Humanities, Social Sciences and Lifestyle*. Tehran, Iran, pp23.
- Lotfi, Azam. (2019). "Analytical and Comparative Study of the Thoughts of Peace, Resistance, and the Red Death in Iranian and Indian Literature". *Proceedings of the Scientific Conference on Applied Research in the Humanities and Islamic Sciences*, Vol. 2. pp. 471-486.
- Mahdavi, Ali. (2016). *Contemporary Iranian Literary Criticism*. Tehran: Ney Publications.
- Mehrpouan, Azadeh. (2014). "A Comparative Analysis of the Symbol of Blood in the Mystical Poems of Hafez Shirazi and Dante's John with Emphasis on Ashura Themes", *Seventh International Arba'in Conference*, Allameh Tabataba'i University, 8 Mehr 1403, Tehran, p.39.
- Mishra, Ajit. (2016). "The Influence of Dattatreya Ramchandra Bandara on Indian Social Movements". *Indian Literature Journal*. (43).5,78-83.
- Mohammadi, Ghaffar; Baovafa, Sima. (2013). "A Comparative Study of the Thematic Approach to the Literature of Sustainability in Iran and Palestine". *Baharestan Sokhan*, 9(23), pp. 55-76.

- Niko, Fariba. (2019). "A Comparative Analysis of Justice-Seeking Themes in the Poetry of Nima Yushij and Dattatreya Ramchandra Bandara". *Contemporary Literature Quarterly*, Volume 4, No. 4, pp. 57-97.
- Sohrabi, Mojgan. (2010). "The Role of Women Poets in Resistance Literature". *Women and Culture Journal*, (8), pp.44-56.
- Tagore, Rabindranath. (1913). *A Treasury of Poems*. Calcutta: Raj Publications.
- Zarrinkoob, Abdolhossein. (1983). *The Value of the Sufi Heritage*. Fifth Edition. Tehran: Amirkabir.